

תקציר

הקמת ועדות חקירה נדמית כתגובה כמעט מיידיית למשברים ואסונות בדמוקרטיות מערביות. הקמת ועדת חקירה מאפשרת לבצע בדיקה מעמיקה לתהליכים המורכבים והכאוטיים הכרוכים בהתמודדות עם אסונות ומשברים, ומהוות "מכשיר" פוליטי, חברתי ומשפטי. ההסברים בדבר הסיבות להקמתן מייצגים גישות שונות להבנת ההתמודדות השלטונית עם המשבר, ובמסגרת זו (גישת ה"הימנעות מאשמה") היותן אמצעי להסרת אחריות מצד הגורמים המבצעים.

הקמת ועדת חקירה ממלכתית בישראל מיוחסת למקרים יוצאים מהכלל, בעניין בעל חשיבות ציבורית יוצאת דופן ורבה, המצדיקה את פעולת המוסד המיוחד. הדין הישראלי קובע שני מקורות סמכות לכינון ועדות חקירה ממלכתיות – סמכות הממשלה וסמכות הוועדה לביקורת המדינה בכנסת בהתבסס על ביקורות וממצאים של מבקר המדינה (המובעים בדו"ח נפרד מטעמו, חוות דעת או בדו"ח השנתי). רוב ועדות החקיקה הממלכתיות בישראל הוקמו בהחלטת ממשלה, ורק ארבע ועדות חקירה ממלכתיות הוקמו מכוח סמכות הוועדה לביקורת המדינה בכנסת: הראשונה הוקמה בשנת 1985 לחקירת משבר מניות הבנקים, ושלוש ועדות נוספות הוקמו בין השנים 2008-2009 לחקר הסיוע לניצולי שואה, ניהול משק המים בישראל והטיפול במפוני גוש קטיף. במסגרת עבודתי אתייחס להחלטות הספורות הנדירות של הוועדה לביקורת המדינה על הקמת ועדות חקירה ממלכתיות, ואנסה להסביר את השימוש החריג בסמכות זו בתקופה קצרה ותכופה יחסית.

בעבודתי אשלב שיטת מחקר איכותנית-משווה, תוך שימוש בנתונים כמותיים. אבדוק נתונים כמותיים באשר לשכיחות ותדירות הגשת דו"חות נפרדים על ידי מבקר המדינה, דיונים בוועדה לביקורת המדינה לגבי הקמת ועדות חקירה ממלכתיות והחלטה על הקמתן כדי להתרשם מהיקף התופעה הנבדקת. לאחר מכן אנסה לאפיין ולהסביר את התופעה באמצעות בחינה איכותנית של כמה מקרים בודדים מתוך כלל הנתונים שנאספו בנושא.

הממצאים העיקריים שעולים מן המחקר מתארים תמונה המורכבת משחקנים ואינטרסים שונים ששילובם הביא להקמת ועדות החקירה. פעילותו של מבקר המדינה בהוצאת דו"חות נפרדים ובתמיכה, אפשרה תשתית וחומר נרחב להקמת הוועדות. הימנעות הממשלה מהקמת ועדות חקירה בעצמה, אך אי מניעת הקמה זו על ידי הוועדה לביקורת המדינה תרמה גם היא. לבסוף, חברי הכנסת בוועדה לביקורת המדינה ויו"ר הוועדה עצמו, השיקולים המנחים אותם, עליית הסוגייה לסדר היום, וסיום כהונתו של אהוד אולמרט כראש ממשלה, אפשרו הצבעה בעד הקמתה של הוועדה לביקורת המדינה.